

**ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΣΕ
ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΚΥΠΡΙΩΝ ΚΑΙ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ**

της

ΔΑΝΑΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Διπλωματική εργασία

Μεταπτυχιακό πρόγραμμα Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας

Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

Πάφος, Κύπρος

2016

ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΚΥΠΡΙΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

της

ΔΑΝΑΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Διπλωματική εργασία

υποβληθείσα στο Τμήμα Ψυχολογίας σε μερική εκπλήρωση

των απαιτήσεων για την απόκτηση του Πτυχίου του

MASTER OF SCIENCE

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Όλγα Σολομώντος Κουντούρη

Εξεταστική Επιτροπή

Κώστας Τσαγγαρίδης

Κοσμήτωρ/Διευθυντής Προγράμματος

Διομήδης Μαρκουλής

Αφιέρωση

Την παρούσα έρευνα την αφιερώνω στην μικρή μου αδερφή Μαρία που έδωσε τον δικό της αγώνα ενάντια στον εκφοβισμό που η ίδια δέχτηκε. Μαρία μου, ελπίζω να βγήκες νικήτρια!!

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση μιας μεταπτυχιακής διατριβής δεν είναι εύκολη υπόθεση. Χρειάζεται χρόνο, υπομονή και πάνω απ' όλα σωστή καθοδήγηση. Σε αυτό στάθηκα πολύ τυχερή γιατί είχα δίπλα μου μια εξαιρετική καθηγήτρια που με την αγάπη της, την υπομονή της και τις γνώσεις της με βοήθησαν να τελειώσω αυτή την έρευνα και να αποκομίσω πολλά από αυτή την εμπειρία. Κυρία Όλγα Σολομώντος – Κουντούρη σας ευχαριστώ πολύ για όλα. Επίσης, ευχαριστώ ιδιαίτερα τον κύριο Κώστα Τσαγγαρίδη για τις πολύτιμες συμβουλές του στο μεθοδολογικό μέρος της έρευνας και για τη μεγάλη βοήθεια που μου πρόσφερε για την ανάλυση των δεδομένων.

Θα ήταν μεγάλη παράλειψη, εκ μέρους μου, να μην ευχαριστήσω όλους τους προπτυχιακούς φοιτητές που βοήθησαν στη συλλογή των δεδομένων και στην καταχώρηση τους στο SPSS.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου που μου συμπαραστάθηκε σε όλα τα στάδια διεκπεραίωσης της έρευνας και ιδιαίτερα την αδερφή μου Ροδοθέα για όλο τον χρόνο που διέθεσε για να με ακούει και να μοιράζεται μαζί μου τις απόψεις της.

Τέλος, όλη την ψυχική υποστήριξη που μου χρειαζόταν, για να φτάσω μέχρι το τέλος, μου την πρόσφεραν απλόχερα δύο πολύ σημαντικά πρόσωπα στη ζωή μου. Χαράλαμπε και Μαρίνα σας ευχαριστώ που ήσασταν δίπλα μου.

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα είναι η πρώτη που μελετά τα φαινόμενα της επιθετικότητας και του εκφοβισμού σε σχέση με τους μηχανισμούς εκφοβισμού και λαμβάνοντας υπόψη το συγκεκριμένο. Σκοπός είναι να αναλύσει το κοινωνικοοικονομικό προφίλ (φύλο, ηλικία, κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο της οικογένειας, μορφωτικό επίπεδο των γονέων, εθνικότητα) των εφήβων της Πάφου σε σχέση με τους διάφορους τύπους εκφοβισμού και θυματοποίησης (φυσικός, λεκτικός, σχεσιακός, ρατσισμός και διαδικτυακός) καθώς και διάφορες μορφές επιθετικότητας (ενεργητική, αντιδραστική, άμεση/φυσική, έμμεση/σχεσιακή και λεκτική). Επίσης, σκοπεύει να καθορίσει τους μηχανισμούς εκφοβισμού σε σχέση με το κοινωνικοοικονομικό προφίλ των εφήβων. Στην έρευνα συμμετείχαν 756 έφηβοι (53% κορίτσια, Μέσος όρος ηλικίας = 16,1 Διακύμανση= 0.39), εκ των οποίων 20% μετανάστες. Για τη συλλογή δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν 2 έγκυρα και αξιόπιστα ερωτηματολόγια, καθώς και πληροφορίες για δημογραφικά χαρακτηριστικά. Τα βασικά αποτελέσματα που προέκυψαν ήταν τα εξής: α) τα αγόρια έχουν περισσότερες πιθανότητες να εμπλακούν σε εκφοβισμό και θυματοποίηση, β) ανεξαρτήτως φύλου οι έφηβοι εκφοβίζουν κυρίως για κυριαρχία χρησιμοποιώντας πιο συχνά τον λεκτικό εκφοβισμό, γ) οι μετανάστες 1^{ης} γενιάς έχουν περισσότερες πιθανότητες να εμπλακούν σε εκφοβισμό και θυματοποίηση, δ) οι μετανάστες 1^{ης} γενιάς εκφοβίζουν για την απόκτηση ισχυρών δεσμών στην παρέα ενώ οι μετανάστες 2^{ης} γενιάς και οι Κύπριοι εκφοβίζουν για κυριαρχία. Στη συζήτηση προτάθηκαν λύσεις για δημιουργία παρεμβάσεων που να συμπεριλαμβάνουν και την παράμετρο των εφήβων μεταναστών πρώτης γενιάς.

Λέξεις κλειδιά: εκφοβισμός, θυματοποίησης, αντιδραστική επιθετικότητα, ενεργητική επιθετικότητα, μετανάστες έφηβοι

Abstract

This research is the first to study the phenomena of aggression and bullying in relation to bullying mechanisms and in taking into account the context. The aim of the study is to analyze the socio-economic profile (gender, age, socio-economic status of the family, parental education, nationality) of adolescents from Pafos in relation to various types of bullying and victimization (physical, verbal, relational, racism and cyber) and various forms of aggression (active, reactive, direct / natural, indirect / relational and verbal). It also intends to define the mechanisms of bullying in relation to the socio-economic profile of adolescents. The sample is consisted of 756 adolescents (53% girls), Mean age = 16.1, S.D. = 0.39), of which 20% are immigrants. Two valid and reliable questionnaires, as well as information on demographic characteristics were used for data collection. The main results show that: a) boys are more likely to engage in bullying and victimization, b) both boys and girls are more likely to do bullying using verbal forms and because they want to dominate. c) first generation immigrants are more likely to engage in bullying and victimization, d) first generation immigrants do bullying to acquire strong ties amongst their group and the second-generation migrants and Cypriots do bullying for domination. In discussion, solutions for creating interventions for first-generation immigrant adolescents are proposed.

Key words: bullying, victimization, reactive aggression, proactive aggression, immigrant adolescents

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη	6
Abstract	7
Πίνακας Περιεχομένων	8
Κατάλογος Πινάκων	12
Κατάλογος Σχεδιαγραμμάτων.....	15
Εισαγωγή.....	17
Κεφάλαιο 1: Ο εκφοβισμός, η επιθετικότητα και η θυματοποίηση στην εφηβεία	21
1.1 Το φαινόμενο της επιθετικότητας στην εφηβεία.....	21
1.2 Ο εκφοβισμός: μια υποκατηγορία της επιθετικότητας.....	23
1.2.1 Σωματικός εκφοβισμός	24
1.2.2 Λεκτικός εκφοβισμός	25
1.2.3 Σχεσιακός εκφοβισμός	26
1.2.4 Διαδικτυακός εκφοβισμός.....	29
1.2.5 Ρατσισμός.....	32
1.3 Θυματοποίηση.....	34
Κεφάλαιο 2: Προφίλ συμμετεχόντων στον εκφοβισμό, επιπτώσεις και μηχανισμοί εκφοβισμού και επιθετικότητας.....	37
2.1 Το προφίλ θύτη και θύματος.....	37
2.1.1 Χαρακτηριστικά θύτη	37
2.1.2 Χαρακτηριστικά θύματος.....	39
2.2 Οι επιπτώσεις της επιθετικότητας και του εκφοβισμού	41
2.3 Γιατί οι έφηβοι εκφοβίζουν;.....	46

2.4 Κοινωνικό προφίλ των εφήβων σε σχέση με τον εκφοβισμό.....	54
Κεφάλαιο 3: Εφηβοι μετανάστες και εκφοβισμός	57
3.1 Το φαινόμενο της μετανάστευσης και οι επιπτώσεις του.....	57
3.2 Μετανάστες στην Κύπρο σήμερα	64
3.3 Μετανάστευση κατά την εφηβική ηλικία: Δυσκολίες, προβλήματα.....	66
3.4 Εκφοβισμός και θυματοποίηση σε σχέση με μετανάστες έφηβους	68
3.5 Σημαντικότητα έρευνας.....	69
Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογία έρευνας	73
4.1 Σκοπός της έρευνας	73
4.2 Ερευνητικά ερωτήματα	74
4.3 Υποθέσεις.....	74
4.4 Μεθοδολογία – Σχεδιασμός έρευνας.....	75
4.4.1 Συμμετέχοντες στην έρευνα	76
4.4.2 Διαδικασία έρευνας.....	77
4.5 Ερευνητικά εργαλεία	80
4.6 Ανάλυση δεδομένων.....	85
Κεφάλαιο 5: Αποτελέσματα	89
5.1 Αξιοπιστία	89
5.2 Εγκυρότητα	90
5.3 Δημογραφικά χαρακτηριστικά	95
5.3.1 Εθνικότητα	95
5.3.2 Γλώσσα.....	98
5.3.3 Λόγοι μετανάστευσης.....	100
5.3.4 Οικογενειακή κατάσταση.....	100
5.3.5 Κοινωνικό – οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο	101
5.3.6 Κατοχή και χρήση ηλεκτρονικών μέσων	103
5.4 Περιγραφικά Στοιχεία	104

5.4.1	Ποσοστιαία συχνότητα μεταβλητών	104
5.5	Συσχετίσεις μεταξύ μεταβλητών	110
5.5.1	Συσχετίσεις των διαφόρων μορφών επιθετικότητας, εκφοβισμού και θυματοποίησης με κοινωνικές παραμέτρους	110
5.5.1.1	Επιθετικότητα, εκφοβισμός και θυματοποίηση σε σχέση με το φύλο	110
5.5.1.2	Επιθετικότητα, εκφοβισμός και θυματοποίηση σε σχέση με την εθνικότητα.....	114
5.5.1.3	Επιθετικότητα, εκφοβισμός και θυματοποίηση σε σχέση με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση.....	115
5.5.1.4	Επιθετικότητα, εκφοβισμός και θυματοποίηση σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων	116
5.5.2	Συσχετίσεις των μηχανισμών εκφοβισμού με κοινωνικές παραμέτρους	118
5.5.2.1	Μηχανισμοί εκφοβισμού σε σχέση με το φύλο.....	118
5.5.2.2	Μηχανισμοί εκφοβισμού σε σχέση με την εθνικότητα	119
5.5.2.3	Μηχανισμοί εκφοβισμού σε σχέση με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση	120
5.5.2.4	Μηχανισμοί εκφοβισμού σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο των γονιών.....	121
Κεφάλαιο 6:	Συζήτηση.....	123
6.1	Απάντηση στα ερωτήματα	123
6.2	Περιορισμοί της έρευνας.....	131
6.3	Επιπτώσεις και Εφαρμογές που προκύπτουν από την έρευνα	132
6.4	Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	134
6.5	Συμβολή έρευνας	136
Βιβλιογραφία.....		137
Ξένη βιβλιογραφία		137
Ελληνική βιβλιογραφία.....		163
Πηγές από το διαδίκτυο		164
Παραρτήματα		167
Παράρτημα Α		168
Παράρτημα Β		171

Παράρτημα Γ.....	180
Παράρτημα Δ.....	184
Παράρτημα Ε.....	186
Παράρτημα ΣΤ.....	188

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 4.1. Ερωτηματολόγιο Α: Αριθμός στοιχείων ανά κατηγορία.....	81
Πίνακας 4.2. Ερωτηματολόγιο Β: Αριθμός στοιχείων ανά κατηγορία.....	84
Πίνακας 5.1. Αξιοπιστία ερωτηματολογίου.....	90
Πίνακας 5.2. Εγκυρότητα 1 ^{ου} Ερωτηματολογίου με τη χρήση της παραγοντικής ανάλυσης..	91
Πίνακας 5.3. Εγκυρότητα 2 ^{ου} Ερωτηματολογίου με τη χρήση της παραγοντικής ανάλυσης..	93
Πίνακας 5.4. Εγκυρότητα 1 ^{ου} Ερωτηματολογίου με τη χρήση της παραγοντικής ανάλυσης..	94
Πίνακας 5.5. Συχνότητα ατόμων ανά χώρα γέννησης.....	96
Πίνακας 5.6. Αριθμός ατόμων ανά κατηγορία.....	97
Πίνακας 5.7. Συχνότητα μητρικών γλωσσών.....	99
Πίνακας 5.8. Συχνότητα λόγου μετανάστευσης.....	100
Πίνακας 5.9. Κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο οικογένειας.....	101
Πίνακας 5.10. Βαθμός που επηρέασε η οικονομική κρίση το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας.....	102
Πίνακας 5.11. Μορφωτικό επίπεδο γονέων.....	103
Πίνακας 5.12. Συχνότητα χρήσης κινητού τηλεφώνου και ηλεκτρονικού υπολογιστή.....	104
Πίνακας 5.13. Ποσοστά εμφάνισης εκφοβισμού ανά φύλο.....	105

Πίνακας 5.14. Ποσοστά εμφάνισης θυματοποίησης ανά φύλο.....	106
Πίνακας 5.15. Ποσοστά εμφάνισης εκφοβισμού ανά φύλο και εθνικότητα.....	107
Πίνακας 5.16. Ποσοστά εμφάνισης θυματοποίησης ανά φύλο και εθνικότητα.....	108
Πίνακας 5.17. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις στις στατιστικά σημαντικές κλίμακες σε σχέση με το φύλο.....	111
Πίνακας 5.18. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις στις στατιστικά σημαντικές κλίμακες σε σχέση με την εθνικότητα.....	114
Πίνακας 5.19. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις στις στατιστικά σημαντικές κλίμακες σε σχέση με την κοινωνικό-οικονομική κατάσταση.....	115
Πίνακας 5.20. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις στις στατιστικά σημαντικές κλίμακες σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα.....	116
Πίνακας 5.21. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις στις στατιστικά σημαντικές κλίμακες σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας.....	118
Πίνακας 5.22. Βαθμός συσχέτισης στις στατιστικά σημαντικές κλίμακες σε σχέση με το φύλο.....	119
Πίνακας 5.23. Βαθμός συσχέτισης στις στατιστικά σημαντικές κλίμακες σε σχέση με την εθνικότητα.....	119
Πίνακας 5.24. Βαθμός συσχέτισης στις στατιστικά σημαντικές κλίμακες σε σχέση με την κοινωνικό-οικονομική κατάσταση.....	120
Πίνακας 5.25. Βαθμός συσχέτισης στις στατιστικά σημαντικές κλίμακες σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας.....	121

Πίνακας 5.26. Βαθμός συσχέτισης στις στατιστικά σημαντικές κλίμακες σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα.....	122
---	-----